

Az írott párbeszéd

A világhálón folyó globális kommunikáció jellegzetes formája az IRC (Internet Relay Chat — társalgásközvetítő). Mint a nevéből következik, nem az igazán fontos közlések közzététele érdekében, hanem inkább a szabadidő kitöltésére alakult ki. A hálózaton tartózkodók szabadon beszélgethetnek egymással — írásban: az IRC-n mindenki *billentyűz* és *olvas* a képernyőről, mégis egyértelműen *beszélgetésnek* érzi és mondja azt, ami történik. Ennek szellemes példája a következő idézet:

[02:23] <Tchero> tea? az nekem se ártana bevagyonok rekedev mint állat nem látjátok az írásomon?¹

A párbeszéd úgynevezett *csatornákon* (*chat*, *csatí*) folyik. A csatornának van *neve* és ún. *topícja*, mely utóbbi a beszélgetés témájának megadására szolgál.

Másik lényeges azonosító elem a csatornákon a társalgás *résztevőjének* neve. Az IRC-n mindenki „művésznevet”, „*nick*”-et használ, ez automatikusan megjelenik *arca*, *szimpátiák* és *ellenszenv*ek alakulnak ki pusztán a név alapján.

A *nick* természetesen nem árulkodik az életkorról, csak ha a tulajdonosa belefoglalja. Míg személyes, de még telefonkapcsolat esetén is jól fel tudjuk mérni partnerünk életkorát, ez az IRC-n nincs így. Ennek első következménye, hogy az életkornak voltaképpen semmilyen jelentősége sincs a beszélgetők viszonyában. A tegezés teljesen általános, ami ellen az idősebb generáció nem tiltakozik.

A belépést követően köszönni szokás. A belépő gyakran nem tudja, kiket talál a csatornán, ezért az angolos szleng köszönései járnak: *hello*, *hi*. Sajátos hatása van a hétköznapi köszönési módoknak: a *jó napot*, *szervusztok* kimértséget, bizonyos távolságtartást mutatnak. Amikor valaki rövidebb idejű távollét után lép a csatornára: a *re* szócskával jelzi az ott levőknek, hogy ő visszajött, és ugyanilyen módon fogadják is köszönését.

A válasz a köszönésre igen gyakran semmi, mi több, van egy irányzat, mely szerint nem is illik visszaköszönni.

Rendes körülmények között a társalgás meghatározott tárgy körül folyik. A csatorna résztvevői közül lényegében természetes módon kiválnak „vitavezetők”, akik megszabják és terelik a témát.

A felvázolt rendszerben a szólni kívánó bebillentyűzi a mondanivalóját, és amikor mindent leírt, az Enter billentyű segítségével elküldi a szöveget a csatornára. A párbeszéd reakcióidejét ennek megfelelően két tényező határozza meg: az egyik, hogy milyen sebességgel tud az illető gépelni, a másik, hogy mennyi idő alatt jut el az üzenete a hálózat többi tagjához. Ez az idő többnyire hosszabb annál, mint amit egy normál párbeszéd során megszoktunk. A beszélgető számára fontos a

¹ Az idézetek facsimilék.

válasz üteme, ha az késik, úgy érzi, ismét meg kell szólalnia. Ennek következtében gyakran több rétegű dialógus alakul ki, melyet nem könnyű követni, rendben tartani. Nagy nehézséget jelent ezen a téren, hogy a közös csatornán, amelyet *public*nak neveznek, mindenki megszólalhat, az egyidejűleg beírt szövegek lényegében véletlenszerű sorrendben jelennek meg, így egy feltett kérdés és a rá adott válasz között nemcsak a kérdező újabb megszólalása jelenhet meg, hanem másokéi is.

Íme, egy példa:

[01:22] <Pti> Finom a Tokaji 6 puttonyos...)

[01:22] <Suee> tsabi: zsozso mondta tegnap kerestel... ennyire hanyoztam?;))

[01:23] <Seth2> h2 es mi a regi niced?

[01:23] <Horse> Horse en maradok a kortepalinkanal.

[01:23] <Pti> Ló: *Má' kezdek teljesen benyomni!;*)

[01:24] <Tsabi> Csak megváltozott az ICQ-m és ezért kerestelek!

[01:24] <Seth2> Tsabi: ne mondd, hogy ilyen névvel ismertelek meg...

[01:24] <Suee> ja.. jo.. nekem meg mindig a regi

[01:24] <Sue> csak nem szoktam bekapcsolni

A gépelés nehézsége (az IRC-n megszólalók jellemzően két ujjal pötyögnek) tömörségre, a rövidítések gyakori alkalmazására készítetik a megszólalókat. A leg-tömörebb megnyilvánulás a kérdőjel (?). Például:

[22:52] <Kadisam> na gyerekek, megyek

[22:52] <KTR Greg> ??

[22:53] <Kadisam> nagyon fáradt vagyok

Az írásjelek metakommunikációs eszközök az írott párbeszédben: pótolják mindazt, ami a valóságos párbeszéd során a környezet azonos érzékeléséből, a gesztusokból, mimikából, hanglejtésből következik.

Hasonló jelenség figyelhető meg az ún. *smiley* (mosolyka) alkalmazásakor is:

[01:24] <pc2> tegnap ment:((

[01:25] <Reciprok> hová?:)

[01:25] <WarMaster> :))

A *smiley* szabványos, billentyűzetről írható karaktercsoport. A többnyire zárójelet is tartalmazó *smiley* hatásának érdekes magyarázatát kaphatjuk Fónagy Ivánnak az írásjelekről írt elemzésében: „alakjánál fogva ez az írásjel (ti. a zárójel) távoli leszármozottja a mágius kör alakú szimbólumoknak, az öind mandalának, a tibeti világérkeknek vagy a kagyló alakú aureolának, mely Krisztus alakját veszi körül a katedrálisok domborművein...” (Világírodalmi Lexikon, 5. 117) Bár a *smiley*ben használt zárójelnek a jelentése az irányától és a mellette levő jelektől függ, mégis egy ősi, kollektív tapasztalaton alapuló hangulati elem hatását váltja ki.

Az IRC-n beszélgetők különböző műveltségi szintű emberek, a spontán metakommunikatív formák alkalmazásával kapcsolatban indokolatlan feltételezni, hogy tudatosan választanak azokat a megoldásokat, amelyek a költészetben régóta megfigyelhetők. Ebben a kérdésben érdekes megvizsgálni, hogyan jelennek meg az írott párbeszédben egyes formák, amelyeket Fónagy Iván elemez (uo. 123—143).

Fónagy szerint „a nyomatékosabb ejtést a nagyobb vagy kövőbb betűtípus pótolja”. A hálózati társadalom a csupa nagybetűs (verzál) szöveget kiabálásnak tekinti, és van, amikor nem is tűri el. Ennek ellenére gyakran találkozunk azzal, amikor a nagybetű éppenséggel nyomatékosít:

ALGHI igénytelen, mert ha nem tudom az avoir-t, vagy az etre-t minden időben módban ragozni, akkor kapásból egyest ad.

ALGHI EZ EGY ÁLLAT. EGY CSIZMÁS KANDÚR

A betűkettőzés vagy többszörözés ebben a környezetben ugyancsak nyomatékosító:

ALGHI Kadi, neeeeeee

A példák érzékeltetik, hogy az írás (különösen az adott rendszer technikai lehetőségei között) eltérő kommunikációs lehetőséget, közeget biztosít, mint a beszéd.

Írásban elvileg nincs hangzavar, azaz ezeken a csatornákon nem lehet egyszerre megszólalni, mégis az egymást nem összefüggően követő megnyilvánulások a kákefóniához hasonlítanak. A beszédhelyzethez hasonlóan rengeteg a hiányos mondat, a megszólalások többnyire a lényegre koncentrálnak. Sok az indulatszó, illetve emocionális megnyilvánulás, és igen nagy a szerepük. Bebizonyosodik, hogy a megértéshez nem szükséges teljes szervezettség és szabályosság, ugyanakkor az ellenkezője is: sok a visszakérdezés, illetve sajátosan gyakori a sértődés. Az IRC-zó bizonyára élénk arcjátékkal kíséri szavainak leírását, de elfelejti, hogy a partnere nem látja, ezért az ironia nem fejezhető ki gesztussal, mimikával — verbalitást követel.

Külön szót érdemel a hálózati nyelv gyakran szándékolt pongyolasága. Időnként az érezhető, hogy a szereplők kéjelegnek a Fűlig Jimmy-s írásmód alkalmazásában, a megoldások azonban magas nyelvi tudatosságot tükröznek, és hozzátartoznak az írott párbeszéd hangulatához. Emellett persze a legtöbb hiba a figyelmetlenség és a rossz gépeléstudás rovására írható, azonban ennek is megvan a párja az előbeszédben: ez az írott párbeszéd „beszédhibája”.

Az IRC-csatornán beszélgető, egymással semmiféle materiális kapcsolatot nem tartó személyek csoportjában is létrejönnek olyan személyi viszonyok, mint a teljes érzéki észleletek mellett. A személyiség tükröződése olyan erős tud lenni, hogy a hosszabb időn keresztül szereplő személynek a hamisításai, hazugságai is lelepleződnek előbb-utóbb. Következésképpen a „stílus annyira ember”, hogy még az IRC rövid, pattogósra fogalmazott megnyilvánulásai is megrajzolják a megszólaló jellemét, akár annak szándéka ellenére is.

A hálózat, mint kommunikációs közeg, rohamosan növekvő jelentőségű. Az igénybevevők számának növekedése feloldja a mikrotársadalom határait, ami, különösen a „komoly” célokra is használható e-mail és a World Wide Web vonatkozásában, a hálózati nyelvhasználatot a megszokott írásosság felé közelíti. A hobbi-, illetve szinte már szenvedélyszámba menő IRC-zés azonban egyelőre fenntartja a nyelv játékos, szórakoztató alkalmazási formáját, az írott párbeszédet.

Kis Ádám